

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

substantiam, non habet id illa Spiritus sancti pro-
ductio ex modo suo, nempe quia est per volunta-
tem, quippe cum amor productus esse solet quod-
dam accidens, sed id similiter habet ex infinita illi-
mitataque perfectione Dei. Hinc est, quod produ-
cere aliquid consubstantiale in diuinis, non sit satis
ad generationem, eò quod procedes, ex modo pro-
cessionis, non habet vt sit producenti consubstan-
tiale, atque adeò in natura simile, sed ex illimitata,
infinitaque perfectione diuina. Atque hoc est, quod
supponit, innuitque D. Thomas hoc loco in respon-
sione ad primum, dum ait: *Ad primum dicendum,*
quod quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina na-
tura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi
propria ratio huius processionis, vel illius. Et in fine so-
lutionis ait: Et inde est, quod procedens in diuinis per
modum amoris & diuina naturam accipit, & tamen
non dicitur naturam. Quare aperte affirmat, procede-
re aliquid consubstantiale, non vi modi processio-
nis in sensu explicato, sed ea generali ratione, qua
quicquid est in Deo, est vnum cum diuina natura
non sufficere ad generationis rationem, si id, quod
ex modo productionis in creaturis futurum esset
accidens, in Deo sit substantia, ac ipsemet Deus: si
tamen iuxta formam explicatam procedat eiusdem
naturae, & vi eiusmodi, quem habet productio, pro-
cedat simul vt imago substantiae eius, à quo pro-
ducitur (quo pacto procedit Verbum in diuinis,
iuxta illud ad Coloss. 1. *Qui est imago Dei inuisibilis*)
habeat rationem Filij, quia vi sui peculiaris ac pro-
priae productionis procedit simul vt substantia si-
milis ei, à quo procedit, licet habeat quod sit sub-
stantia, quia processio ipsius est in diuinis, quod ve-
rò sit similis producenti, habeat vi suae propriae, &
peculiaris productionis. Verbum itaque creatum,
quo homo, aut Angelus seipsum intelligit, licet pro-
cedat vt simile substantiae eius, à quo elicitur, quia
tamen neque viuens est, neque substantia, sed acci-
dens, non est filius eius, à quo procedit. At Spiritus
sanctus, licet viuens sit, & substantia, eaque generali
ratione consubstantialis Patri ac Filio prodeat, quod
quicquid est in diuinis est ipsemet Deus: quia tamè
vi modi procedendi non spiratur vt similis Patri &
Filio, sed vt inclinatio & propensio: inde est, vt ne-
que habeat quod sit Filius, neque eius processio
quod sit generatio.

Verbum crea-
tum cur non
sit Filius.

Soluitur ar-
gumentum.

Duo alia ar-
gumenta ex
dictis solu-
tur.
Primum.

His ita constitutis, ad argumentum propositum
dicendum est. Definitionem generationis propriae
viuentium esse optimam, nec processioni Spiritus
sancti conuenire. Vltima namque particula intelli-
genda est, quod procedat secundum rationem simi-
litudinis in eadem natura, ex modo suae propriae
productionis: id autem habet, tum omnis generatio
creata propria viuentium, tum etiam processio Ver-
bi in diuinis, vt patet ex dictis: non verò processio
Spiritus sancti, quia licet procedat consubstantialis,
id tamen non habet ex modo suae productionis, sed
ex illa generali ratione, quia quicquid est in Deo,
est ipse Deus, neque ex modo suae productionis
habet, quod procedat vt similis substantiae produ-
centis, sed vt propensio, & inclinatio in eandem
substantiam.

Ex his facile solues haec duo argumenta, quae
eandem ferè vim habent. Primum est, ex eo pro-
ductio Filij à Patre in humanis est vera generatio
substantialis, quia per eam pater filio impertit eam-
dem speciem naturam: eum, tuas, sed Pater, & Filius vi
diuinae productionis, qua producent Spiritum san-
ctum, ei communicant illam numero naturam sub-
stantialem, quam habent, ipsaque productio ex se

est illius diuinitatis communicatio: ergo productio
Spiritus sancti non minus est generatio, quam pro-
ductio Filij à Patre homine.

Secundò, vi spirationis, qua Pater & Filius spi-
rant Spiritum sanctum, producitur Spiritus sanctus:
sed Spiritus sanctus est Deus: ergo vi productionis
producitur Deus de Deo: ergo non minus proces-
sio Spiritus sancti est generatio, quam vnus homi-
nis ex alio homine.

Ad maiorem primi argumenti dicendum est, nò
ideo productionem filij in corporibus esse proprie
generationem, quia per eam pater quocumque mo-
do communicat eandem filio naturam: sed quia
productio illa ex modo productionis habet, vt sit
communicatio naturae substantialis, quam habet pa-
ter, vt explicatum est: Pater autem & Filius, licet vi
productionis, qua Spiritum sanctum producant,
communicent illi naturam, quam habent: non ta-
men id habet productio illa ex modo ipsius, nempe
quia per voluntatem, vt explicatum est: sed pro-
pterea quod est productio ad intra in Deo.

Ad secundum, concessa maiori & minori, distin-
guendum est consequens primae consequentiae. Si
enim intelligatur, quasi vi productionis producatur
Deus de Deo, ea generali ratione, qua quicquid ad
intra est à Deo, est ipsemet Deus, ac proinde quod
vi illius productionis, non quia illo modo est per
voluntatem, sed praecise, quia est diuina, produca-
tur Deus, concedenda est consequentia. Verum id
non est satis ad generationem, sed vltèrius requiri-
tur, vt id, quod producitur, ex modo productionis
producatur tanquam simile producenti, quod non
habet productio Spiritus sancti, vt ex dictis mani-
festum est. Vnde neganda est secunda consequen-
tia. Si verò consequens primae consequentiae intel-
ligatur, quod vi illius productionis ita producatur
Deus de Deo, vt vi peculiaris modi illius, nempe
quia est per voluntatem, producatur consubstantia-
lis, aut similis Patri, neganda est consequentia: neque
enim ea productio habet, vt attingat quicquam sub-
stantiale, quia productio est per voluntatem, sed
quia est productio ad intra in Deo.

In responsione ad tertium animaduerte, inten-
tionem D. Thomae eam esse, vt velit, ex processio-
nibus diuinis solam eam, qua Verbum oritur, habe-
re nomen proprium desumptum ex modo, quo na-
tura creata per processionem vnus ex alio commu-
nicatur, appellarique generationem: processioem
verò Spiritus sancti nò habere nomen desumptum
ex modo, quo natura creata communicetur, appel-
lari tamen peculiari nomine spirationem, hoc est,
processionem Spiritus: quo nomine, vt in corpore
articuli ait D. Thomas, quaedam vitalis motio & im-
pulsio innuitur, qua aliquis ex amore moueri, vel
impelli ad aliquid dicitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum sint plures processionis in
diuinis, quam duae.

DISPUTATIO I.

CONCLVSIO est. In Deo tantum sunt
duae processionis. Quam probat, tum
quia in Deo sunt tantum duae personae
procedentes, nempe Filius & Spiritus
sanctus: ergo duae tantum processionis. Tum etiam,
quia diuinae processionis accipiuntur secundum
actiones

Secundum.

Solutio pri-
ma.

Serui.

Spirationis
nomen vlti-
mè motum
ac impulsio
innuit.

actiones immanentes: in natura autem merè intel-
lectuali, qualis est diuina. duæ tantum sunt imma-
nentes functiones, intelligere videlicet & velle: er-
go duæ tantum processiones. Animaduertendum
est, conclusionem esse de fide: concessis namque
pluribus, aut paucioribus processibus, confiren-
dum quoque esset, in Deo esse plures, aut pauciores
personas, quam tres, quod est contrarium fidei, vt
artic. 1. fusè ostensum est.

DISPUTATIO II

*De processione diuina sint per intellectum,
& voluntatem.*

Durandus in 1. dist. 6. q. 2. affirmat processio-
nes diuinas nõ esse per intellectum & volun-
tatem, sed ex fecunditate essentia diuina: quam fec-
cunditatem, inquit, habet natura diuina in Patre ad
producendum Filium, nõ quia intelligens est, quasi
Pater intelligendo producat Filium: & in Patre &
Filio ad producendum Spiritum sanctum, non quia
vix habet ad diligendum, quasi Pater & Filius dili-
gendo producant Spiritum sanctum: sed eam habet,
quia infinita est. *Quare quemadmodum, inquit, si ca-
lor in igne esset intelligens, nec produceret calorem in-
telligendo, nec fecundus esset ad eum producendum, quia
intelligens, sed alia via produceret, & alia ratione esset
fecundus, puta, quia in se est calor, cui suapte natura
conuenit communicare calorem: ita Pater æternus, non
quia intelligens, nec intelligendo producat Filium, sed
quia habet fecunditatem ad illam naturam communi-
candam per generationem, quam proinde eodem modo
illi communicasset, esto per impossibile non esset intelli-
gens.* Simili modo vult, vt Pater & Filius non quia
diligunt, neque diligendo producant Spiritum
sanctum, sed quia habent naturæ fecunditatem ad
ipsam communicandam: quam tamen eodem modo
Spiritu sancto communicasset, esto per impossi-
bile suapte natura non diligerent. *Quare, inquit, se-
cliusi à Deo per cogitationem intellectu & voluntate, ac
intelligere & velle, adhuc in Deo esset generatio Filij
& spiratio Spiritus sancti.*

Id verò, quod omnes Doctores affirmant, Filium
videlicet procedere per intellectum, & Spiritum
sanctum per voluntatem, ait, intelligendum esse,
non proprie, sed per similitudinem & accommoda-
tionem quandam ad imaginem sanctissime Trinita-
tis, que in creatura mente prædita per intellectum
& voluntatem cernitur: ita scilicet, vt quia in eius-
modi creatura prima emanatio est per intellectum,
& secunda per voluntatem, eò quod nihil sit voli-
tum, quin præcognitum; generatio diuina dicatur
esse per intellectum, non quod re vera per intelle-
ctum sit, sed quod sit prima: processio verò Spiritus
sancti dicatur esse per voluntatem, non quod
per voluntatem sit, sed quod sit secunda, Filijque
generationem supponat.

Probat verò Durandus suam sententiam primò.
Quia, si Filius à Patre produceretur per intellectu,
& Spiritus sanctus à Patre & Filio per volunta-
tem, vel intelligere & velle essent ipsamet produ-
ctiones Filij & Spiritus sancti, eo modo quo cale-
factio est productio caloris; vel essent principia
producentia, sicut calor in igne est principium in-
ducens calorem in aquam: neutrum dici potest: er-
go Filius & Spiritus sanctus non producuntur per
intellectum & voluntatem.

Quòd nulla ratione dici possit, intelligere &
velle esse ipsamet productiones Filij & Spiritus

sancti, probat primò. Quia productiones personarum
sunt actus notionales, qui si sumantur actiue
sunt solùm in personis producentibus, & non in
productis: si verò sumantur passiuè, sunt solùm in
personis productis, & non in producentibus: sed in-
telligere & velle non sunt actus notionales, sed ef-
fentiales communes omnibus tribus personis, vt
omnes consentunt: ergo intelligere & velle non
sunt ipsamet productiones Filij & Spiritus sancti.
Secundò, quia, cui conuenit actus, per quem pro-
ducitur aliqua persona, conuenit producere eam-
dem personam, vt cui conuenit generare, conuenit
producere Filium: sed intelligere & velle conue-
niunt omnibus personis: ergo si fuit ipsamet pro-
ductiones personarum, quælibet persona diuina
produceret Filium & Spiritum sanctum, quod est
hæreticum. Tertio, productiones personarum di-
stinguuntur realiter: intelligere & velle non di-
stinguuntur realiter: ergo non sunt productiones
personarum.

Quòd nulla etiam ratione dici possit, intelli-
gere & velle esse principia producentia Filium & Spi-
ritum sanctum probat. Quia id, cui conuenit condi-
ditio pugnans cum fecunditate, non potest esse
principium actus, per quem aliquid producitur vt
de se est manifestum, quippe cum esse principium
actus, per quem aliquid producitur sit esse fecun-
dum ad illud producendum: sed intelligere & vel-
le, cum sint actiones immanentes, conuenit vt ex il-
lis nihil ulterius sequatur, vt Arist. 9. Metaph. textu
16. affirmat, id quod est conditio cum fecunditate
pugnans, quippe cum fecunditas in eo sit posita: vt
inde natum sit aliud sequi: ergo intelligere & velle
esse nequeant principia, quibus Filius & Spiritus
sanctus producantur.

Secundò probat Durandus principale institu-
tum, quia secundum idem proportionem quam con-
uenit Deo & creaturis fecunditas ad aliquid pro-
ducendum: sed creaturis non conuenit, quia intelli-
gentes, aut volentes sunt, sed ratione alicuius prio-
ris quod ad plura, quam ad intelligentia se exten-
dat, nempe ratione naturæ, vt pater, quia fecundi-
tas ad generandum conuenit etiam rebus cogni-
tione carentibus, & licet reperiat in creaturis in-
tellectu præditis, neque per intellectum & volun-
tatem, neque per aliquid, quod ad has potentias
pertineat, generant, sed per aliquid aliud: ergo eo-
dem modo, licet Deus intelligens sit & volens, vis-
tamen & fecunditas ad generandum & producen-
dum aliquid, non ei conueniet per intellectum &
voluntatem, sed per naturam, eo modo quo, esto ca-
lor ignis esset intelligens, non produceret alium ca-
lorem per intellectum, sed per fecunditatem suæ
naturæ, vt eum de facto producit.

Tertio, quia, qualis est ordo secundum rem inter
ea, que re ipsa distinguuntur, talis est ordo secun-
dum rationem, inter ea, que distinguuntur ratione
solùm: sed in homine, in quo natura, intellectus, &
voluntas distinguuntur re, productio re ipsa est
à natura, & non ab intellectu & voluntate: ergo in
Deo, in quo hæc tria solùm distinguuntur ratione,
productio erit immediatè à natura, & non ab intel-
lectu & voluntate.

Sententia hæc Durandi non immeritò iudicatur
non solùm falsa & temeraria, sed etiam periculosa
in fide, imò & erronea. In primis enim contra com-
munem sententiam, non solùm scholasticorum,
sed etiam sanctorum Patrum, Augustini, Hilarij,
Hieronymi, Anselmi, ac cæterorum, qui de hac re
loquuntur: in re autem adeò graui discedere à com-
muni

*durandus
in 1. dist.
6. q. 2.*

*durandus
argu-
mentum.*

*Secundum
argumentum.*

Tertium.

*Responsum
Durand.
Processiones
in diuina ef-
fentiales sunt
& voluntatem.*

Ad hunc sententia Doctorum, temerarium est & periculosum. Deinde verò argumentor contra eum. Primò: Quia si Filius Dei non procederet per intellectum, non esset propriè Verbum, inò nec vi deo rationem, quare ea appellatio in ipsum quaderet: asserere autem filium Dei non esse Verbum Patris aeterni, error est in fide, contra illud: *In principio erat Verbum.*

Secundò, si Filius non procederet à Patre per intellectum, & Spiritus sanctus ab utroque per voluntatem, non magis procederet Filius vt sapientia, figura, & imago inuisibilis substantiæ Patris, quam Spiritus sanctus: contrarium autem apertè docent Scripturæ. Ecclesiastici namque 24. & alibi, appellatur *sapientia genita*, ad Hebraeos 1. dicitur *figura substantiæ Patris*, & ad Coloss. 1. *imago Dei inuisibilis*. Præterea inde vltèrius sequeretur, non magis processionem Filij esse generationem, quam processionem Spiritus sancti, quod est hæreticum. Ac sanè iuxta sententiam Durandi asserentis, tam Filium à Patre, quam Spiritum sanctum ab utroque, procedere per naturam, & non per intellectum & voluntatem, non video, quæ apparet ratio reddi possit; quare processio Spiritus sancti non sit generatio, sicut est processio Filij, & quare Spiritus sanctus non sit Filius Patris aeterni.

Tertiò, concessa Durandi opinione, nulla est ratio quare, vt fides Catholica docet, filius procedat à solo Patre, & Spiritus sanctus ab utroque, & quare processio Spiritus sancti ordine originis supponat processionem Filij: eum tamen, si, vt Scripturæ apertè sonant, affirmatque communis Patrum & Scholasticorum sententia, filius procedat per intellectum, & Spiritus sanctus per voluntatè, in promptu sit ratio. Etenim cum operatio voluntatis supponat operationem intellectus, eò quòd nihil sit volitum, quin præcognitum: & operatio, conceptio-ve intellectus concurrat ad actum voluntatis, in primis sit, vt ordine originis processio Spiritus sancti, quæ est per voluntatem, supponat processionem Filij, quæ est per intellectum, atque adeò vt Filius sit à solo Patre. Deinde etiam fit, vt Spiritus sanctus sit à Filio, qui est Verbum & cõceptio Patris: idque non solum quia conceptio intellectus concurrat ad actum voluntatis, sed etiam, quia Pater per generationem, quam processio Spiritus sancti supponit, communicat Filio quicquid in se habet & Filio nõ opponitur, ac proinde communicat ei vim ad spirandum Spiritum sanctum.

Quartò, data opinione Durandi, nulla potest reddi ratio, quare à Patre procedant duæ tantum personæ, & non plures, aut pauciores, ac proinde quare in Deo sint tantum tres personæ, quemadmodum redditur iuxta Catholicam, veramque sententiam, videlicet, cum processionem sint per operationes immanentes, quæ sunt in Deo: in Deo autem eæ operationes sint duæ tantum, nempe intelligere & velle, necessarium omnino esse, vt à Patre duæ tantum sint processionem, & duæ personæ procedentes.

Quintò, si Filius & Spiritus sanctus non producerentur per intellectum & voluntatem, eorù processionem nõ essent vitales, quippe cum in Deo nulla sint vitales functiones: præter intelligere & velle: vnde vltèrius sequeretur, generationem Filij nõ esse generationem propriam viuèntibus: Filiumque in diuinis non esse propriè Filium, cum in communi vsu loquentium, quod non produèitur per generationem propriam viuèntibus, non dicatur filius.

Sextò, in rebus creatis nulla generatio, nullusque actus emanat immediatè à natura, substantiæque rei

create, sed omnes oriuntur à natura mediante alia qua potentia: ergo in Deo generatio & spiratio nõ erant immediatè à natura diuina, sed interuentu potentie: cum ergo ad intra nulla alia sit potentia in Deo, quam intellectus & voluntas, fit, vt in diuinis Filius à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque procedant, non immediatè per naturam, sed per intellectum & voluntatem.

Ad primam argumentum Durandi. Intelligere & velle essentialiter non esse in Patre & Filio ipsafinet productionem actiua, quibus Pater producit Filium, & Pater & Filius produèunt Spiritum sanctum, quod iam nos artic. 3. disput. 4. affirmauimus ac explicauimus. Inde tamen non sequitur, Patrem non produere Filium per intellectum, Patremque & Filium nõ produere Spiritum sanctum per voluntatem. Etenim, vt ibidem explicatum est, in hoc sensu dicitur Filius produci à Patre per intellectum; quia Pater intelligendo dicit Filium Verbum suum æternum: dicere autem est in Patre, & non in Filio, estque generare actiue. Et quamuis in obliquo includatur intelligere, eò quòd dicere sit intelligendo produere, addit tamen relationem produèntis per intellectum ad productum, quam dicit in recto, & in qua posita est ratio generationis actiue. Licet autem relatio illa re & ratione formali sit idem cum intelligere, eò quòd respectu omnia in diuinis secundum esse & rationem formalem sint idem cum absolutis, distinguitur tamen ab illo virtute, intelligereque est quid absolutum existens in omnibus tribus personis: at relatio illa est in solo Patre, neque ex natura rei distinguitur vllò modo à paternitate, vt in frequentibus erit manifestum. Eodem modo, vt ibidem explicauimus, in eo sensu dicitur Spiritus sanctus produci à Patre & Filio per voluntatem, quia Pater & Filius diligendo spirant Spiritum sanctum, spirare autem est in Patre & Filio, & non in Spiritu sancto. Et quamuis in obliquo includatur diligere, eò quòd spirare sit diligendo produere, addit tamen relationem produèntis per voluntatem ad productum, quam dicit in recto, & in qua posita est ratio spirationis actiue. Licet autem illa relatio re, & ratione formali sit idem cum diligere essentiali, ab eo tamen distinguitur virtute: diligereque est quid absolutum commune tribus personis, relatio verò illa est in solo Patre & Filio, neque distinguitur vllò modo ex natura rei à relatione, per quam Pater & Filius constituuntur in ratione spiratoris actiue. Ex his patet aliud esse in diuinis operationem vitalem, aliud productionem vitalem. Intelligere namque & velle, quæ in diuinis absoluta quædã sunt communia tribus personis, nulliusque rei ad intra sunt productiua, neque productiones ipsæ Filij & Spiritus sancti dici debent, sunt operationes vitales: dicere verò seu generare, & spirare, quæ supponunt, atque in obliquo includunt ipsas operationes vitales, eò quòd vnum eorù sit intelligendo produere Filium, & aliud diligendo produere Spiritum sanctum, in recto tamen dicit solas relationes eius, à quo alius per intellectum & eius à quo alius per voluntatem: sunt propterea, non quidem operationes vitales, sed productiones vitales, operationes ipsas vitales supponentes, eaque in obliquo includentes. Consonat quàm maximè D. Thomas in 1. dist. 32. q. 1. artic. 1. & 2. quibus in locis affirmat, intelligere notionale, quod non est aliud quam intelligendo produere Filium, esse respectum patris ad

Ad primam argumentum Durandi. Intelligere & velle nõ sunt in Patre & Filio ipsafinet productionem actiua, quibus Pater producit Filium, & Pater & Filius produèunt Spiritum sanctum, quod iam nos artic. 3. disput. 4. affirmauimus ac explicauimus. Inde tamen non sequitur, Patrem non produere Filium per intellectum, Patremque & Filium nõ produere Spiritum sanctum per voluntatem. Etenim, vt ibidem explicatum est, in hoc sensu dicitur Filius produci à Patre per intellectum; quia Pater intelligendo dicit Filium Verbum suum æternum: dicere autem est in Patre, & non in Filio, estque generare actiue. Et quamuis in obliquo includatur intelligere, eò quòd dicere sit intelligendo produere, addit tamen relationem produèntis per intellectum ad productum, quam dicit in recto, & in qua posita est ratio generationis actiue. Licet autem relatio illa re & ratione formali sit idem cum intelligere, eò quòd respectu omnia in diuinis secundum esse & rationem formalem sint idem cum absolutis, distinguitur tamen ab illo virtute, intelligereque est quid absolutum existens in omnibus tribus personis: at relatio illa est in solo Patre, neque ex natura rei distinguitur vllò modo à paternitate, vt in frequentibus erit manifestum. Eodem modo, vt ibidem explicauimus, in eo sensu dicitur Spiritus sanctus produci à Patre & Filio per voluntatem, quia Pater & Filius diligendo spirant Spiritum sanctum, spirare autem est in Patre & Filio, & non in Spiritu sancto. Et quamuis in obliquo includatur diligere, eò quòd spirare sit diligendo produere, addit tamen relationem produèntis per voluntatem ad productum, quam dicit in recto, & in qua posita est ratio spirationis actiue. Licet autem illa relatio re, & ratione formali sit idem cum diligere essentiali, ab eo tamen distinguitur virtute: diligereque est quid absolutum commune tribus personis, relatio verò illa est in solo Patre & Filio, neque distinguitur vllò modo ex natura rei à relatione, per quam Pater & Filius constituuntur in ratione spiratoris actiue. Ex his patet aliud esse in diuinis operationem vitalem, aliud productionem vitalem. Intelligere namque & velle, quæ in diuinis absoluta quædã sunt communia tribus personis, nulliusque rei ad intra sunt productiua, neque productiones ipsæ Filij & Spiritus sancti dici debent, sunt operationes vitales: dicere verò seu generare, & spirare, quæ supponunt, atque in obliquo includunt ipsas operationes vitales, eò quòd vnum eorù sit intelligendo produere Filium, & aliud diligendo produere Spiritum sanctum, in recto tamen dicit solas relationes eius, à quo alius per intellectum & eius à quo alius per voluntatem: sunt propterea, non quidem operationes vitales, sed productiones vitales, operationes ipsas vitales supponentes, eaque in obliquo includentes. Consonat quàm maximè D. Thomas in 1. dist. 32. q. 1. artic. 1. & 2. quibus in locis affirmat, intelligere notionale, quod non est aliud quam intelligendo produere Filium, esse respectum patris ad

Spirare autem est in Patre & Filio, & non in Spiritu sancto. Et quamuis in obliquo includatur diligere, eò quòd spirare sit diligendo produere, addit tamen relationem produèntis per voluntatem ad productum, quam dicit in recto, & in qua posita est ratio spirationis actiue. Licet autem illa relatio re, & ratione formali sit idem cum diligere essentiali, ab eo tamen distinguitur virtute: diligereque est quid absolutum commune tribus personis, relatio verò illa est in solo Patre & Filio, neque distinguitur vllò modo ex natura rei à relatione, per quam Pater & Filius constituuntur in ratione spiratoris actiue. Ex his patet aliud esse in diuinis operationem vitalem, aliud productionem vitalem. Intelligere namque & velle, quæ in diuinis absoluta quædã sunt communia tribus personis, nulliusque rei ad intra sunt productiua, neque productiones ipsæ Filij & Spiritus sancti dici debent, sunt operationes vitales: dicere verò seu generare, & spirare, quæ supponunt, atque in obliquo includunt ipsas operationes vitales, eò quòd vnum eorù sit intelligendo produere Filium, & aliud diligendo produere Spiritum sanctum, in recto tamen dicit solas relationes eius, à quo alius per intellectum & eius à quo alius per voluntatem: sunt propterea, non quidem operationes vitales, sed productiones vitales, operationes ipsas vitales supponentes, eaque in obliquo includentes. Consonat quàm maximè D. Thomas in 1. dist. 32. q. 1. artic. 1. & 2. quibus in locis affirmat, intelligere notionale, quod non est aliud quam intelligendo produere Filium, esse respectum patris ad

Spiritus sanctus cur sit à Patre & Filio.

MOL
INDIA
D

ad Filium, & diligere notionale, quod simili modo non est aliud, quam diligendo producere Spiritum sanctum, esse respectum in Patre & Filio comparatione Spiritus sancti. Idemque videtur docere Scotus in 1. distin. 2. quaest. 7. in eo loco, quem artic. 1. huius quaestionis disputatione vltima citauimus & expendimus.

Opinio Bar. Terres. Torres hoc loco affirmat, intelligere & velle esse ipsas productiones Filij & Spiritus sancti, difficileque satisfacit argumentis Durandi. Præterea cum intelligere & velle sint ab intellectu & voluntate rãquam à principio quo, & ab essentia tamquam ab eo, in quo est intellectus & voluntas, sanè si intelligere & velle sint ipsamet productiones Filij & Spiritus sancti, consequens esse videtur, intellectum & essentiam generare, & voluntatem & essentiam spirare, eo modo quo ferram dicimus secare, tamquam id, quo artifex secat, imò eo modo quo dicimus, Deum intellectu intelligere, & voluntate velle tamquam principio: id tamen nullo modo est concedendum. Etenim cap. *Damianus*, de summa Trinitate, & fide Catholica definitur, *essentiam nec generare nec generari, neque spirare, neque spirari*: quod tamen non absolutè definiretur, si contrarium in aliquo sensu esset verum.

Responsio Terres. Torres ad hoc argumentum negat consecutionem, rationemque reddit, *quoniam nõ semper inquit, actio tribuitur instrumento: dicimus namque, nos dentibus comedere, nec tamen concedimus dentes comedere, dicimus etiam hominem arundine inferre iniuriam proximo, nec proinde concedimus arundinem inferre eam iniuriam.* Addit præterea, verbum produci à Patre per actum intelligendi, non quatenus est intelligere, sed quatenus est dicere, subiungitque, dicere & intelligere sola ratione distingui inter se, quatenus dicere importat respectum ad verbum, intelligere verò ad res cognititas, simili modo ait: *Spiritum sanctum produci à Patre & Filio per actum diligendi, non quatenus diligere est, sed quatenus est spirare, quo patris ratione distinguitur à diligere, sicut dicere & intelligere sola ratione differunt. Quare, inquit, generatio & spiratio non sunt intelligere & velle absolute, sed quatenus intelligere & velle sunt dicere & spirare in qua consideratione non sunt actus essentielles, sed notionales.*

Annulatio. In his verò non satis sibi constat Torres. Intelligere namque, quatenus intelligere, quid absolutum est, ac essentielle habens annexum respectum rationis ad res intellectas: dicere verò, quia dicere est quid respectuum reale in Patre ad Verbum dictum, ut ipsamet hoc loco concedit, affirmaueratque articulo primo huius quaestionis: quare dicere ita distinguitur ratione ab intelligere, ut nihilominus ex natura rei virtute etiam distinguatur ab eo formaliter: respectuum namque reale in Deo ab absoluto virtute distinguitur ex natura rei formaliter: non est igitur concedendum, intelligere esse ipsamet productionem Filij, quandoquidem non intelligere, quod est absolutum, sed dicere, quod est respectuum, & quid virtute ab intelligere distinctum, est ipsa productio Filij. Nec verò imponit D. Thomas, quasi afferuerit hoc loco, intelligere & velle esse ipsas productiones Filij & Spiritus sancti. D. Thomas namque solum afferuit, processiones accipi secundum actiones immanentes, quæ sunt intelligere & velle, quod non est esse ipsamet actiones, sed eas supponere, in eisque quasi fundari, easdemque in obliquo includere, quatenus Patrem dicere est intelligendo producere Filium, Patremque, & Filium spirare, est diligendo producere Spiritum sanctum. Quia ergo generare & spirare non signi-

A ficiant intelligere & velle, quæ sunt ab essentia & intellectu, ac voluntate, sed significant intelligendo, aut diligendo producere: producere autem intelligendo, aut diligendo neque sunt essentia, neque intellectus, aut voluntatis, sed suppositorum Patris & Filij, inde est, quòd neque essentia, neque intellectus, aut voluntas dicantur generare, aut spirare, sed suppositum Patris dicatur generare Filium, & supposita Patris & Filij dicantur spirare Spiritum sanctum. Eatenus verò dicitur Pater generare intellectum, quatenus intelligendo dicit, ipsumque dicere supponit, ac in obliquo includit intelligere, in quo quasi fundatur, quòdque peculiari quadam ratione communicat Filio, dum illum per intellectum dicit. Eatenus etiam Pater & Filius dicuntur spirare voluntate, quatenus spirare est diligendo producere: spirareque supponit, includitque in obliquo diligere, in quo quasi fundatur, quòdque peculiari quadam ratione Pater & Filius communicant Spiritui sancto dum eum spirant.

B Hac ergo regula vtendum est ad discernendum, an actio conueniat instrumenti principiove quo, tamquam ei per quod suppositum operatur. Quando significatur actio solum, quo ad id, quod per ea instrumentum, aut principium exercetur, ita nimirum, vt nihil aliud inuoluatur in significato, tunc actio tribuitur instrumento, aut principio quo. Quando verò non solum significatur actio quo ad id, quod exercetur per instrumentum, aut principium, sed aliquid aliud includitur, aut inuoluatur in significato, tunc non est necesse, vt actio tribuatur instrumento, aut principio quo. Vnde quia calefacere & intelligere significatur solum quoad illud quod exercetur per calorem, & formam substantialem ignis, & quo ad id quod exercetur per intellectum, & animam intellectualem, concedimus calorem & formam substantialem ignis calefacere, vt id, quo ignis calefacit, intellectumque & animam mente præditam intelligere, vt id, quo homo intelligit, eodemque modo concedimus, intellectum diuinum & essentiam diuinam intelligere. Quia verò comedere non solum dicit scindere & terere cibum, quod fit dentibus, sed simul ac præcipue includit, sumere cibum quod non dentibus, sed supposito per fauces aliisque instrumenta conuenit, fit, vt licet dicamus, nos dentibus comedere, quatenus illis scindimus & terimus cibum, non tamen dicamus dentes comedere. Quia etiam quemadmodum peccare, ita etiam inferre iniuriam, solum est agentis liberè, fit, vt licet arundine peccemus, ac inferamus iniuriam, quando ea percutimus proximum, verèque dicamus arundinem percussisse, vt instrumentum, non tamen concedamus, vel arundinem peccasse, vel intulisse iniuriam, sed id supposito, quod liberè eam mouit, ac voluntati tribuamus. Eodem modo, quia generare, in diuinis non est intelligere, quod est ab intellectu & essentia, sed est dicere intelligendo, quod est à supposito, & non ab essentia aut intellectu, non dicimus essentiam, aut intellectum generare, sed suppositum patris.

E Ad primum ergo Durandi argumentum neganda est maior: neutrum enim illorum est necessarium, vt Filius produci dicatur à Patre per intellectum & Spiritus sanctus à Patre & Filio per voluntatem, vt explicatum est.

F Ad secundum in primis neganda est maior: productio namque creaturarum est per communicationem distincta numero naturæ ab ea, quæ est in producente: productio verò in diuinis non item. Præterea, productio creaturarum, est per actionem

Regula ad cognoscendum an conueniat actio alicui principio quo.

Ad primum.

Ad secundum.

Generatio nec intelligitur, sed per se supposito conueniat.

ad extra: productio verò in diuinis est per emanationem ad intra, quæ licet non sit ipsamet operatio ad intra, quæ est intelligere & velle, eò quòd in diuinis productio non sit vera actio, sed respectus eius, à quo alius, est tamen coniuncta cum operatione ad intra, eamque supponit, & quodam modo includit, vt explicatum est: quare non est necesse, vt quemadmodum productiones, quibus quædam substantiæ creatæ producuntur ab aliis, non sunt per intellectum & voluntatem, ita etiam productiones, quibus quædam personæ diuinæ producuntur ab aliis, per eas potentias non sint. Ad minorem etiam dicendum est, productiones, quibus quædam res creatæ res alias producunt, non esse immediatè à natura, hoc est, à substantia rei agentis, sed esse mediantibus potentiis variis pro diuersitate productionum, ac effectuum. Quòd si nomine naturæ intelligat Durandus principium non liberum, dicendum est processiones diuinæ non esse per intellectum & voluntatè, quatenus sunt facultates liberæ, sed quatenus sunt naturales: neque enim per eiusmodi processiones vllam libertatem habet Deus.

Ad tertium.

Eodem modo respondendum est ad tertium argumentum, in primis maiorem esse falsam, quando productiones non emanant per eandem, sed per diuersas facultates: quæ autem ab hominibus producuntur per generationem, non proficiuntur ab intellectu & voluntate, sed à vi generatrice, quæ est in homine facultas distincta: emanationes verò personarum diuinarum sunt per intellectum & voluntatem, sicut ostensum est. Quòd ad minorem verò attinet, dicendum est, in homine productionem substantiarum, licet non sit ab intellectu & voluntate, non tamen esse immediatè à natura, hoc est, à substantiâ, sed mediante vi generandi, aliæ verò productiones procedunt ab homine per varias potentias, & quædam per intellectum & voluntatem, etiâ vt facultates liberæ sunt: personæ verò diuinæ, licet producantur per intellectum & voluntatem, non tamen vt sunt in Deo facultates liberæ, sed vt sunt naturales.

QVÆSTIO XXVIII.

De relationibus diuinis.

ARTICVLVS I.

Virum in Deo sint aliqua relationes reales.

Relationes originis in Deo esse reales.

PROCESSIONES disputat secundo loco D. Thomas de relationibus diuinis. Conclusio affirmat, estque de fide. Probatur quoniam in Deo sunt tres personæ realiter distinctæ: & distinguuntur per relationes: ergo relationes illæ sunt reales. Consequentia est euidens, quoniam si essent relationes rationis, sanè personæ non distinguerentur per eas realiter. Maior multis testimoniis ostensa est esse de fide artic. 1. quæst. præced. Minor verò probatur, ex Concilio Lateranensi, cap. *Firmiter*, de summa Trinitate & fide Catholica, vbi dicitur: *Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam indiuidua, & secundum personales proprietates discreta*: per personales autem proprietates relationes intelligit Concilium. Pater namque & Filius in reliquis conueniunt, præterquam in relationibus paternitatis & filiationis, quæ sunt proprietates earum personales. Secundo, ex Concilio Toletano II. in confessione

A fidei, vbi ita habetur: *In rebus personarum nominibus, Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus sanctus ad utrosque refertur: quæ cum relatiuè tres personæ dicantur, vna tamen naturalis substantia creditur. Et infra: In relatione personarum numerus cernitur: in diuinitatis verò substantiâ, quid numeratum sit non comprehenditur.* Sophronius quoque in epistola eruditissima, quæ habetur in 6. Synodo actione 11. & à toto Concilio tamquam orthodoxa approbatur actione 13. latè docet, tres personas diuinas esse vnum in essentia: distinguuntur verò inter se realiter proprietatibus personalibus, quibus ad inuicem se respiciunt. In Concilio etiam Florentino sess. 8. post medium, etiam docetur, proprietates personales relatiuas esse, & per eas personas inter se realiter distinguuntur.

Secundo probatur eadem conclusio ratione D. Thomæ in argumento, sed contra. Deus realiter est Pater, & realiter est Filius: sed est Pater à paternitate, & filius à filiatione: ergo paternitas & filiatio relationes reales sunt in diuinis.

Quòd si quis aduersus hanc rationem obiicit, Eodem modo posse probari relationem dominij, quæ est in Deo comparatione creaturarum, esse respectum realem, quod tamen constat esse falsum, conficiatque hoc simile argumentum. Deus realiter est Dominus creaturarum: est autem Dominus à relatione dominij: ergo relatio dominij est in Deo relatio realis. Dicendum est, vt quæst. 13. artic. 7. dicebamus, Deum dici realiter dominum, tam quoad fundamentum, quàm quoad rationem fundandi eam relationem, quæ quidem ratio fundandi est vera actio realis, quæ Deus realiter attingit creaturas: non verò quoad relationem ipsam, quæ in Deo est rationis: at verò dici realiter Patrem, quoad relationem ipsam paternitatis, per quam constituitur in esse Patris, & non quoad aliquid aliud: quòd fit, vt in re proposita optimè sequatur, relationem paternitatis esse relationem realem.

Tertio argumentatur D. Thomas in corpore articuli in hunc modum. Relationes, quæ sunt inter res eiusdem naturæ: quarum vna procedit ab aliâ, non sunt rationis, sed reales: atqui diuinæ relationes, vt paternitas & filiatio, sunt inter personas eiusdem numero naturæ, quarum vna procedit ab aliâ: ergo sunt relationes reales.

Circa id, quod ait D. Thomas, in solis relatis reperiri aliquam secundum rationem, & non in aliis generibus, aduertendum est, non intendere in genere prædicamentali relatorum reperiri relata aliqua rationis: constat namque genus illud esse ens reale: sed eius eam esse mentem, vt vclij, modum proprium generis illius prædicamenti, in quo à cæteris prædicamentis distinguitur, & qui in eo consistit, vt eius esse sit aliud, esse communem relatis realibus & rationis: non tamen vniocè, sed analogicè: quippe cum idem modus communis in relatis realibus sit essentialiter ens reale, verumque accidens reale, in relatis verò rationis ens rationis: ens autem reale & rationis conuenit nequeunt in aliquo vniocè vtrique essentiali. Quod itaque vult Diuus Thomas, est, modum proprium relatiuorum, nempe esse ad aliud, si sumatur, non vniocè ac presè, vt est quid reale, sed analogicè & latè, completi sinu suo relatiua realia & rationis: modum verò aliorum prædicamentorum, neque eo modo comparati fecum entia rationis: eò quòd eiusmodi modis subire rationem entis rationis repugnet. Fortè tamen doctrina hæc D. Thomæ non est vniuersim vera. Numerus namque Angelorum non est quantitas realis, sed rationis: numerus etiam

conorunt,